

Тетяна Яхонтова,

ORCID: orcid.org/0000-0002-9327-6887

УДК 811.111-26:7.035-1

DOI: 10.31558/1815-3070.2022.43.20

НОВА СТОРІНКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ АНГЛІЙСЬКОГО РОМАНТИЗМУ

Рецензія на монографію: Романишин Н. Національна ідентичність в поезії англійського романтизму. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 536 с. ISBN 978-966-941-575-2.

У художній літературі існують «вічні» твори, які постійно викликають естетичні емоції у читачів, слугують джерелом натхнення для інших авторів та утримують інтерес дослідників, спонукаючи їх до пошуку нових філологічних інтерпретацій та методологічних парадигм. Це, безперечно, стосується поезії представників англійського романтизму – блискучої плеяди британських поетів, серед яких сяють імена Джорджа Гордона Байрона, Персі Біші Шеллі, Вільяма Вордсворта, Джона Кітса та Семюела Тейлора Колріджа. Творчість поетів цього літературного напрямку, відзначена інтересом до внутрішнього світу людини, її моральних цінностей, краси природи і рідної історії та прагненням до нової естетики, стала предметом дослідження філологів у різних країнах, викладених у чисельних працях різного обсягу та спрямування (див., наприклад, Дьяконова 1996; Пашняк 2015; Яхонтова 1990; English Romantic Poetry 2004; Watson 2015). З огляду на вже наявну велику кількість наукової літератури заслуговує особливої поваги спроба Наталії Романишин запропонувати власне лінгвістичне бачення творчості англійських романтиків, зокрема такої важливої когнітивно-семантичної категорії їхніх поетичних текстів, як національна ідентичність. Значна і за науковою цінністю, і за обсягом монографія під назвою «Національна ідентичність поезії англійського романтизму» відкриває нову сторінку в українських дослідженнях творів цього літературного напрямку. Важливою рисою монографії є синкретизм, вдале поєднання літературознавчої та мовознавчої перспектив (а в межах останньої – когнітивно-дискурсного, лінгвопоетичного та лінгвоконцептологічного підходів), що робить її справжнім філологічним дослідженням, у якому культура народу розкривається крізь глибокий аналіз поетичного слова.

Монографія Н. Романишин має чітку структуру, яка корелює з логікою розгортання змісту представленого у ній дослідження: вона розпочинається з окреслення наукового контексту, за яким вміщено опис вихідних теоретичних положень та формулювання методологічних принципів, що далі застосовано до аналізу поетичного матеріалу. У *вступі* автор обґрунтовує вибір проблематики та її актуальність, формулює мету, головні теоретичні засади дослідження та висуває гіпотезу щодо особливостей художньої концептосфери національної ідентичності в поетичному дискурсі.

У *першому* розділі під назвою «Національна ідентичність у системі філософських та політичних понять» Н. Романишин спочатку зосереджується на розгляді поняття ідентичності у теоретичному ракурсі та його трактуванні у різних наукових напрямках, а потім переходить до окреслення контекстуального виміру

формування англійської національної ідентичності та її загальних культурно-естетичних характеристик у творчості поетів англійського романтизму. Значну за обсягом частину першого розділу становить підрозділ, який присвячено осмисленню національної ідентичності як об'єкта філологічних пошуків. Тут автор теоретично узагальнює важливі засадничі моменти дослідження, справедливо стверджуючи, що «національний художній дискурс ретранслює ключові світоглядні пріоритети національної спільноти», (с. 61) та окреслює магістральний напрям свого наукового пошуку – розкриття аспектів національної ідентичності у поетичній творчості представників англійського романтизму крізь призму художніх концептів. Заслуговує на увагу у цьому підрозділі аналіз сутності таких концептів, їх співвіднесеності з культурними та мовними концептами. Зокрема методологічно релевантним можна вважати твердження автора монографії про систему художніх концептів як одну з форм «лінгвоестетичної актуалізації ментальних структур національної ідентичності» (с. 50). Важливо і те, що автор постійно наголошує на нерозривності когнітивного та комунікативного в утворенні художніх концептів, які породжуються внаслідок ментальної взаємодії автора художнього тексту та його реципієнта. Загалом багатий зміст цього розділу викладено настільки структуровано й чітко, що його можна легко використати не лише у підготуванні наукових праць, а й у викладанні гуманітарних дисциплін та у їх методичному забезпеченні. Цей розділ закінчується, як і інші в книзі, стислими і вичерпними висновками у вигляді списку.

У другому розділі «Методологічні засади дослідження художньої концептуалізації національної ідентичності в дискурсі англійського романтизму» Н. Романишин ознайомлює читачів з методикою, алгоритмом та поетапною процедурою проведення дослідження. Як видно з назви розділу, основою виявлення особливостей національної ідентичності у творчості представників англійського романтизму стає система художніх концептів як «концептуального “каркаса”», тобто «стійкого інваріанта, навколо якого рухається весь процес смислотворення» (с. 107). У трактуванні автора монографії, з яким не можна не погодитись, художні концепти суб'єктивно відтворюють об'єктивний світ і є динамічними континуумами смислів та естетичних і морально-етичних цінностей, що допускають нескінченні інтерпретації залежно від різних соціокультурних та індивідуальних чинників. Таке бачення сутності художніх концептів вимагає відповідного методу, яким у монографії стає *контекстуально-інтерпретаційний*, що передбачає сукупність процедур на основі інтегрування стилістичного, лексико-семантичного, когнітивно-семіотичного та деяких інших аналізів. На перший погляд, такий метод може видатись надто широким, глобальним, проте його застосування цілком виправдане саме для поетичних текстів як художніх універсумів з необмеженим рецептивним потенціалом. Відповідно до обраного методу алгоритм дослідження, який запропоновано у монографії, охоплює послідовне виявлення лінгвістичних, прагматичних та екстралінгвальних параметрів аналізованих текстів, а також урахування їх жанрових характеристик, а процедура – реконструкцію концептів, їх моделювання та визначення змістових аспектів національної ідентичності у творах англійських романтиків. Одним із важливих висновків цього розділу є визнання особливого значення семантичних та емотивно-естетичних

ресурсів поетичного слова для актуалізації художніх концептів (с. 130), що свідчить про справжню «філологічність» наукового підходу автора, її усвідомлення цінності аналізу вербальної тканини художнього тексту для виявлення концептуальних структур.

У наступних – третьому та четвертому – розділах запропоновані Н. Романишин теоретичні орієнтири та методологічні положення застосовуються для виявлення та аналізу різних параметрів національної ідентичності у поезії В. Вордсворта, Дж. Г. Байрона, С. Т. Колріджа, П. Б. Шеллі та Дж. Кітса. Обидва розділи побудовано за однаковим структурним принципом: вони розпочинаються з літературознавчих нарисів, що дають загальне уявлення про творчість кожного поета та уможливають виявлення тих концептів у їхньому поетичному дискурсі, що є ключовими для осмислення етносоціального буття англійців та розкриття аспектів їхньої національної ідентичності. Семантичну наповненість виокремлених художніх концептів представлено як групи ознак поняттєвого, образного та аксіологічного змісту, які разом утворюють структуру концептів.

Отже, у *третьому* розділі «Етносоціальні та політико-правові параметри національної ідентичності в системі художніх концептів дискурсу англійського романтизму» автор зосереджується на концептуалізації соціальних вимірів ідентичності у текстах поезій Вордсворта та Байрона. Виявлення та аналіз таких художніх концептів, як СЕЛЯНИН, МАРГІНАЛ, БАТЬКІВЩИНА, ЧУЖИНА, НАРОД, МОНАРХ, АРИСТОКРАТ, НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІДЕР, НАЦІОНАЛЬНИЙ ГЕРОЙ, здійснені автором на основі ретельного розгляду мовно-естетичних особливостей поетичного дискурсу цих представників романтизму, показує, по-перше, що актуалізація суспільно-політичних, історичних, соціально-побутових вимірів національного буття англійців є смисловою та художньою домінантою творчості цих поетів (с. 283), а, по-друге, для них характерний певний дуалізм у зображенні стосунків між людиною та національним середовищем, акцентуація складності та трагічності таких взаємин.

Однак якщо для Вордсворта і Байрона характерне прагнення до поетичного зображення суспільних реалій та історичних подій, то у творчості Колріджа, Шеллі та Кітса превалює інтерес до психоемоційного життя людини, ідеалів краси, гармонії з навколишнім світом, волелюбних ідей. Тому у *четвертому* розділі під назвою «Етичні та естетичні прояви національної ідентичності в системі художніх концептів дискурсу англійського романтизму» Н. Романишин виокремлює та аналізує не лише такі художні концепти, як ЛЮДИНА, БАТЬКІВЩИНА, НАРОД, ВЛАДА, а і ДУША, КОХАННЯ, ЛЮБОВ, а також різні просторові концепти. Відзначаючи деякі спільні риси концептуалізації суспільно-політичних понять у творчості цих поетів, автор монографії показує й аналізує їхні індивідуальні поетичні акценти, що репрезентують національну ідентичність; приміром, у поезії Колріджа людина осягає свою свободу крізь чуттєве сприйняття світу, у творах Шеллі влада і народ представлені, відповідно, як деструктивне явище та носій духовності, моралі та інтелекту, а у Кітса митець усвідомлює свою причетність до проблем суспільства.

Зазначимо, що у третьому та четвертому розділах філологічний дар Н. Романишин розкривається з найбільшою повнотою. Тексти розділів містять над-

звичайно ретельні семантико-стилістичні та емоційно-естетичні інтерпретації поезій англійських романтиків, що вражають своїм глибоким проникненням у їхній поетичний світ (див., наприклад, аналіз актуалізації концептів КОХАННЯ та ЛЮБОВ на с. 367). До того ж, саме мовлення автора, відзначене загальним лексичним багатством, різноманіттям синтаксичних структур та чудовим володінням термінологією сучасних мовознавства та літературознавства, місцями стає поетичним, утворюючи своєрідну гармонію з матеріалом, що досліджується. Монографія логічно завершується висновками, у яких детально і розлого підсумовано усі отримані наукові результати, спостереження та ідеї дослідниці. У них також зазначається наукова валідність попередньо висунутої гіпотези про художню концептосферу як таку, що охоплює ментальні структури, «з яких вибудовується розуміння митцями ідеї національного самовизначення та самоствердження» (с. 486).

Отже, монографія Н. Романишин – це надзвичайно серйозна, ґрунтовна праця, яка робить безперечний науковий внесок у лінгвоконцептологію, лінгвопоетику, стилістику художнього тексту, когнітивну семантику, літературознавство. Загальне позитивне враження, яке справляє книга, підсилює її чудове поліграфічне оформлення: елегантна обкладинка, значна кількість кольорових рисунків, які візуалізують різні аспекти дослідження, та репродукції картин, естетично та емоційно суголосні зі змістом книги.

Звичайно, як і кожна цікава наукова праця, монографія Н. Романишин може викликати деякі дискусійні зауваження. Видається, що назву книги можна було б дещо конкретизувати (приміром, «Національна ідентичність у лінгвопоетиці англійського романтизму»), адже вона не показує мовознавчу спрямованість дослідження, яка усе ж домінує у праці. Вступ і другий розділ вирізняються чіткістю, але надто нагадують відповідні структурні частини дисертацій попри те, що жанр наукової монографії передбачає більшу вільність, есеїстичність та рефлексивність викладу. У тексті книги не вистачає авторського та предметного показчиків (особливо авторського, з огляду на те, що списки літератури наведено по розділах); як відомо, ці важливі елементи наукового апарату жанру монографії дають змогу читачеві легко знаходити потрібну інформацію.

Ці зауваження, однак, не применшують високу наукову цінність дослідження Н. Романишин, яке вирізняється фундаментальністю, свіжістю наукового погляду, глибиною, естетичністю викладу та оформлення. Поза всяким сумнівом, ця праця буде цікавою і корисною широкому колу філологів, які працюють у різних галузях мовознавства і літературознавстві, а також усім поціновувачам поетичної творчості представників англійського романтизму.

Література

1. Дьяконова Н. Я., Чамеев А. А. Английский романтизм в системе европейских литератур. *Национальная специфика произведений художественной литературы XIX–XX веков: Проблемы романтизма*: межвуз. сб. науч. тр. Иваново: Ивановский гос. ун-т, 1996. С. 17–28. [Dyakonova N. Ya., Chameev A. A. Anglijskij romantizm v sisteme evropejskikh literature. *Nacionalnaya specifika proizvedenij khudozhestvennoj literatury XIX–XX vekov: Problemy romantizma*: mezhvuz. sb. nauch. tr. Ivanovo: Ivanovskij. gos. un-t, 1996. S. 17–28]

2. Пашняк Т. Г. Англійський романтизм і його новітні інтерпретації. *Літературознавчі студії*. 2015. 1(2). С. 87–94.
[Pashniak T. H. Anhliiskyi romantyzm i yoho novitni interpretatsii. *Literaturoznavchi studii*. 2015. 1(2). S. 87–94]
3. Яхонтова Т. В. Кітс Дж. Українська літературна енциклопедія. Т. 2. Київ: Укр. рад. енцикл., 1990. С. 482–483.
[Iakhontova T. V. Kits Dzh. *Ukrainska literaturna entsyklopediia*. T. 2. Kyiv: Ukr. rad. entsykl., 1990. S. 482–483]
4. English Romantic Poetry. Ed. by H. Bloom. New York: Chelsea House, 2004. 405 p.
5. Watson J. R. English Poetry of the Romantic Period: 1789–1830. 2nd edition. London: Routledge, 2013. 438 p.